

Vergaderjaar 2003–2004

26 631

Modernisering AWBZ

28 951

Wonen, zorg en welzijn van ouderen

Nr. 99

**BRIEF VAN DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTE-
LIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER EN VAN DE STAATSSECRE-
TARIS VAN VOLKSGEZONDHEID, WELZIJN EN SPORT**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 5 juli 2004

Hierbij bieden wij u aan het actieplan Investeren voor de toekomst. Dit actieplan hebben wij toegezegd tijdens het Algemeen Overleg over wonen en zorg op 5 november 2003. (28 951, nr. 5)

1. INLEIDING

Dit actieplan is het vervolg op onze brief «Investeren voor de toekomst» van 15 september 2003¹, waarin wij u hebben geïnformeerd over de kwantitatieve opgave tot 2015 voor wonen met zorg en welzijn en heeft als doel u te informeren over de doelstelling voor de periode 2004 t/m 2009, de daarvoor vooralsnog tot 2006 te ontplooiën activiteiten, de wijze waarop wij de voortgang van de realisatie van de opgave zullen bewaken en hoe wij u daaromtrent zullen informeren. Tot slot informeren wij u over de procesmatige aanpak.

Ter voorbereiding van het actieplan hebben wij met een aantal organisaties in de sector gesproken, die elk vanuit hun eigen verantwoordelijkheid een bijdrage willen leveren aan dit actieplan. Het betreft de landelijke koepels en brancheorganisaties van de organisaties op lokaal niveau die de opgave daadwerkelijk moeten realiseren, zoals van woningcorporaties, provincies, gemeenten, zorgaanbieders en consumenten. Het gaat daarbij primair om het beïnvloeden en faciliteren van de regionale of lokale achterban door middel van informatie, overtuiging, het aanbieden van instrumenten, voorbeelden et cetera.

In de bijlage treft u een overzicht aan van de belangrijkste elementen uit de activiteiten die de betrokken koepels/brancheorganisaties in het kader van dit actieplan zullen ontwikkelen en uitvoeren, waarbij de betrokken partijen zich hebben gecommitteerd om ieder hun deel te leveren.

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2002–2003, 26 631, nr. 57.

Op 2 februari 2004¹ bent u nader geïnformeerd over de regelgeving in het Bouwbesluit met betrekking tot de integrale toegankelijkheid van woon- en utiliteitsgebouwen, conform de toezegging tijdens eerdergenoemd Algemeen Overleg.

Kennisontwikkeling wonen en zorg

Het belang van tijdige realisatie van de opgave wordt nog eens onderstreept door een recente studie van het Sociaal en Cultureel Planbureau en door de WBO-themapublicatie over ouderen en mensen met beperkingen, beide gebaseerd op het Woningbehoefte Onderzoek 2002. Mei jl. werd de Rapportage Ouderen 2004 uitgebracht en na de zomer zal de themapublicatie «Met zorg gekozen? Woonvoorkeuren en woningmarktgedrag van ouderen en mensen met lichamelijke beperkingen» in druk verschijnen, waarvan wij hierbij reeds een nog niet gedrukte versie meesturen². Deze themapublicatie maakt deel uit van een reeks publicaties over wonen en de woningmarkt die het Ministerie van VROM uitbrengt, alle gebaseerd op het Woning Behoefte Onderzoek 2002. Het betreft een verdieping van de kennis over de (ontwikkeling van de) woonomstandigheden van ouderen en mensen met lichamelijke beperkingen. Tevredenheid met woning en woonomgeving, woonlasten en woningmarktgedrag, zoals verhuizen, komen aan de orde. De resultaten van dit bewonersonderzoek kunnen voor alle betrokken partijen als achtergrondinformatie voor hun handelen dienen en vormen mede een basis voor verdere monitoring van de vorderingen in het beleidsveld wonen, zorg en dienstverlening.

2. ACHTERGROND

In onze brief van 15 september 2003 hebben wij u geïnformeerd over de eisen die aan het wonen worden gesteld als gevolg van ontwikkelingen als vergrijzing, de wens van burgers om zo lang mogelijk zelfstandig te wonen, de vermaatschappelijking van de zorg en van extramuralisering (het afbouwen van de intramurale capaciteit ten gunste van zelfstandig wonen).

Het aandeel van ouderen op de woningmarkt zal de komende jaren als gevolg van de vergrijzing sterk stijgen. Daarnaast bestaat de wens om zelfstandig te wonen en maatschappelijk actief te zijn ook bij jongere mensen met beperkingen, die voorheen al dan niet in instellingen verbleven.

Dit zal een grotere vraag veroorzaken naar volledig toegankelijke of nultredenwoningen³.

De hiervoor geschetste demografische ontwikkeling en de wens langer zelfstandig te wonen zullen ertoe leiden dat in 2015 395 000 volledig toegankelijke woningen extra beschikbaar moeten zijn (280 000 nultredenwoningen en 115 000 woningen in de categorie verzorgd wonen⁴). Om aan de opgave voor de categorie verzorgd wonen te voldoen is het nodig dat er vanuit een zorgsteunpunt aan bewoners van 55 000 van deze woningen zorg en/of diensten geleverd kunnen worden.

Het benodigd aantal woningen kan worden gerealiseerd door **nieuwbouw** van woningen, het **aanpassen/toegankelijk maken van bestaande woningen** en door gerichte **woningtoewijzing**, door middel van labeling en reservering.

Tevens zullen, afhankelijk van beperkingen en hulpbehoefte, specifieke voorzieningen nodig zijn, zoals aanpassingen in de woning of de levering van zorg of diensten. De totale opgave aan volledig toegankelijke woningen kan dan ook niet los worden gezien van de bijbehorende zorg-

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 26 631, nr. 70.

² Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

³ Een gewone nultredenwoning is een woning die zonder trappen van buiten af bereikbaar is en waarbij de zgn. «primaire ruimtes» (keuken, sanitair, woonkamer en minimaal één slaapkamer) zich op dezelfde woonlaag bevinden.

⁴ Verzorgd wonen betreft nultredenwoningen, waarbij (de mogelijkheid tot het verkrijgen van) extramuraal verzorging, verpleging en begeleiding en hotel- en welzijnsdiensten onlosmakelijk onderdeel uitmaken van het geboden arrangement. Zorg is op afroep mogelijk. Extra m² ruimte in de woning voor verzorging en de directe fysieke nabijheid van zorgvoorzieningen en diensten (al dan niet binnen het complex) zijn specifieke kenmerken van deze vormen van wonen; niet zelden gaat het om geclusterde vormen van wonen.

en welzijnsarrangementen. Die samenhang is noodzakelijk om ook daadwerkelijk langer zelfstandig te kunnen blijven wonen.

Niet elke zorgvrager heeft echter een nultredenwoning nodig. Aan de woning van bijvoorbeeld mensen met een psychische beperking (GGZ), worden geen bijzondere eisen aan de toegankelijkheid gesteld, maar veelal wel – gelet op het inkomensniveau van deze mensen – aan de betaalbaarheid en aan specifieke woonvormen, zoals begeleid wonen. Ook deze groep is in dit actieplan betrokken.

Toepassing van woontechnologie (domotica) voor onder meer alarmering, sociale veiligheid en zorg kan eveneens een belangrijke bijdrage leveren aan het (langer) zelfstandig wonen.

Hierbij is belangrijk dat de opdrachtgever al in het programma van eisen voor het nieuwbouw- of verbouwplan bepaalt welke specifieke (elektrische en andere technische) voorzieningen nodig zijn voor de installatie van domotica(pakketten), rekening houdend met de vraag van de (toekomstige) bewoner.

Bij de inrichting van de openbare ruimte dient het principe «design for all» voorop te staan: de openbare ruimte moet dan ook, zoveel mogelijk, voor iedereen bruikbaar en toegankelijk zijn. Het gaat hierbij onder meer om de maatvoering en afwerking van voetpaden, de overbrugging van hoogteverschillen, het straatmeubilair, oversteekplaatsen en halteplaatsen van het openbaar vervoer.

Daarnaast spelen veiligheid en beschikbaarheid van voorzieningen een belangrijke rol: er moet een samenhang zijn tussen sociale en fysieke infrastructuur.

Het kabinet werkt aan een visie op de vergrijzing en het integrale ouderenenbeleid. De visie die in oktober naar de Tweede Kamer zal worden gezonden, is nadrukkelijk ook gericht op de kansen die de vergrijzing biedt. Daarin krijgt ook het woonbeleid in relatie tot vergrijzing aandacht.

De plannen voor de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO), zoals verwoord in de brief van 23 april 2004¹ inzake zorg en maatschappelijke ondersteuning, moeten leiden tot meer samenhang in de lokale ondersteuning voor mensen met een zorgvraag. Om de invoering van deze WMO zo soepel mogelijk te laten verlopen stelt VWS een implementatieplan op. Dit plan wordt nauwkeurig afgestemd met het voorliggende actieplan wonen en zorg. In de activiteiten in dit actieplan is dan ook zoveel mogelijk rekening gehouden met de voorgenomen WMO. Deze brief moet overigens nog in de Tweede Kamer worden besproken.

Daarnaast is in diezelfde brief het voornemen aangekondigd om daar waar «verblijf» het karakter heeft van wonen deze verblijfplaatsen om te zetten in zelfstandige woningen met passende zorg. Concreet gaat het hierbij om 50 tot 70 procent van de huidige verzorgingshuisplaatsen. Deels worden deze getransformeerd in verblijfs capaciteit voor doelgroepen met een zwaardere zorgbehoefte.

In de kwantitatieve opgave van 395 000 nultredenwoningen is er al rekening mee gehouden dat 40 000 verzorgingshuisplaatsen worden omgezet in financieel scheiden van wonen en zorg. Voor de transformatie van de verzorgingshuis capaciteit zal een invoeringsplan worden opgesteld met een daaraan verbonden tijdpad. Op basis daarvan zal worden bezien in hoeverre dat leidt tot een bijstelling van de opgave tot 2015.

---

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 29 538, nr. 1.

3. VERANTWOORDELIJKHEDEN

De tijdige realisering van voldoende geschikte woningen om aan de groei van het aantal ouderen, mensen met een handicap en mensen met psychische of psychiatrische klachten in de komende jaren tegemoet te komen, vereist dat elke betrokken partij zijn verantwoordelijkheid neemt. In onze brief van 15 september 2003 hebben wij al aangegeven wat het Rijk van deze partijen verwacht en wat partijen hierbij van het Rijk mogen verwachten.

De rol van het Rijk ligt in het informeren over de omvang en urgentie van de opgave, het bewaken van de realisatie van die opgave, het stimuleren en faciliteren van partijen, het helpen oplossen van eventuele knelpunten en belemmeringen en zonodig het interveniëren als de opgave stagneert. Zoals in de brief van 15 september 2003 is verwoord, is de realisatie van wonen met zorg en welzijn de taak van lokale partijen als gemeenten, corporaties, zorginstellingen, zorgkantoren en marktpartijen.

Consumentenorganisaties kunnen hierbij een belangrijke rol spelen door hun invloed aan te wenden bij de totstandkoming van lokaal woon(zorg-) beleid en plannen op het gebied van ruimtelijke inrichting. Zij zijn bij uitstek bekend met de verwachtingen, wensen en behoeften van hun achterban m.b.t. wonen, welzijn en zorg. Voorbeelden hiervan zijn terug te vinden in de activiteiten van deze organisaties zoals die zijn vermeld in de bijlage bij deze brief.

Gemeenten zijn op het gebied van wonen verantwoordelijk voor het in kaart brengen van de behoefte aan (specifieke) woningen in hun gemeenten/regio en dienen over de realisatie daarvan (prestatie)afspraken te maken met woningcorporaties. Ook commerciële woningaanbieders kunnen hierbij een rol spelen.

Corporaties hebben de verantwoordelijkheid voor voldoende aanbod van geschikte woningen voor met name de lagere inkomensgroepen. Op basis van het prestatieveld «wonen en zorg» mogen ook op het terrein van wonen in combinatie met zorg en welzijn prestaties van de woningcorporaties worden verwacht.

In de voorstellen betreffende de toekomst van de AWBZ en de voorgenomen WMO past het dat gemeenten meer initiatieven gaan nemen bij de planning van wonen en «wonen met zorg» voor mensen met beperkingen.

Van gemeenten wordt verwacht dat zij hierbij als «regisseur» gaan optreden. De verzekeraars i.c. het zorgkantoor heeft vanuit de verantwoordelijkheid voor «voldoende, passende en doelmatige zorg» tot taak te zorgen voor voldoende «verblijfszorg» en extramurale zorg en diensten aan huis in de betreffende zorgkantoorregio, te leveren door de zorginstellingen. Hierbij is diversiteit van arrangementen wonen, zorg en diensten van belang.

Gemeenten en zorgkantoor hebben hierbij complementaire taken en worden geacht samen te werken en zonodig hierover resultaatafspraken te maken. Zorginstellingen zijn aan zet om deze zorg ook daad werkelijk te leveren.

De gezamenlijke inzet van deze lokale partijen is cruciaal om de opgave tijdig te verwezenlijken.

4. DOELSTELLING REALISATIE VAN DE OPGAVE 2003 T/M 2009

Onze brief van 15 september 2003 was vooral agenderend van karakter en gaf de urgentie van de opgave aan. Hoewel er de afgelopen jaren op lokaal niveau sprake is van toename van de realisatie van woonzorgprojecten(zowel nieuw- als verbouw), moet er nog veel meer gebeuren.

De voornaamste bijdrage aan het realiseren van het aanbod toegankelijke woningen zal moeten komen van het verhogen van de nieuwbouwproductie en de aanpak van de herstructureringswijken. Een substantiële woningproductie (nieuw- en verbouw) is immers een belangrijke basis voor het realiseren van de benodigde toegankelijke woningen. Deze woningen zullen vervolgens gericht moeten worden toegewezen. De afspraken die in 2004 worden gemaakt m.b.t. de woningbouwproductie en de stedelijke vernieuwing betreffen de periode 2005–2009. Tot en met 2009 dient ook een substantieel deel van de totale opgave volledig toegankelijke woningen te worden gerealiseerd. In dit actieplan wordt derhalve als horizon voor de eerste «tranche» voor de realisatie ultimo 2009 gehanteerd.

Dit betekent dat ultimo 2009 door nieuwbouw, verbouw en gerichte woningtoewijzing minimaal 255 000 nulsteden woningen extra beschikbaar moeten zijn, waarvan 99 000 in de categorie verzorgd wonen in zelfstandige woningen.

Om te voldoen aan de opgave voor deze laatste categorie is het noodzakelijk dat er zorgsteunpunten (bouwkundige zorginfrastructuur) worden gerealiseerd van waaruit en waarin zorg, ondersteuning en diensten daadwerkelijk worden geleverd aan de bewoners van 35 000 van deze woningen. Onder meer met zorgsteunpunten kan de beschikbaarheid van 24-uurs zorg in een wijk of dorp worden gewaarborgd. Onderstaande tabel geeft een tentatieve verdeling van de opgave 2003 t/m 2009.

Tabel: Tentatieve verdeling van de opgave 2003 t/m 2009¹

	Nederland
Totaal	255 000 (*)
Waarvan door nieuwbouw	104 000
Waarvan door verbouw	29 000
Waarvan door zorgsteunpunten	35 000
Waarvan door labeling en woningtoewijzing	87 000

* Waarvan in de stedelijke regio's (incl. de G 30): 150 000 (G 30 afzonderlijk: 36 000)
Waarvan in overig Nederland: 105 000

¹ Hierbij is uitgegaan van een nul situatie in 2002 (Woningbehoefteonderzoek 2002), het peiljaar van de totale kwantitatieve opgave tot 2015 dat ten grondslag ligt aan de opgave uit de brief van 15 september 2003.

5. ACTIVITEITEN VROM EN VWS IN DE PERIODE 2004 T/M 2006

Wat gaan VROM en VWS in de periode van dit actieplan t/m 2006 concreet doen om de doelstelling te helpen realiseren?

Woningbouwafspraken

Het Rijk maakt deze zomer met gemeenten, regio's en provincies woningbouwafspraken over de totale woningproductie in de stedelijke regio's in de periode 2005–2009.

In de woningbouwafspraken wordt per regio vastgelegd hoeveel woningen daar de komende vijf jaar gebouwd worden, waarbij het streven van het Rijk is het regionale woningtekort terug te brengen tot 1,5% à 2%. Het in dat kader beschikbare subsidiebudget (Besluit Locatiegebonden Subsidies) van ruim € 600 miljoen wordt prestatiegericht ingezet, gekoppeld aan de daadwerkelijke jaarlijkse woningproductie. Gelet op de urgentie om het woningtekort terug te dringen richten de woningbouwafspraken zich primair op aantallen woningen. Wel wordt in de afspraken nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de realisatie van de

kwantitatieve opgave voor wonen en zorg: een substantieel deel van de nieuwbouw zal immers aan criteria van toegankelijkheid moeten voldoen. Nieuwbouw van voor ouderen geschikte woningen kan een positief effect hebben op de doorstroming binnen de woningmarkt. Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de bouw van voor ouderen geschikte woningen veelal zeer lange verhuisketens op gang brengt waardoor de regionale doorstroming positief wordt beïnvloed.

Stedelijke vernieuwing

De meer kwalitatieve sturing op zowel de nieuwbouwproductie als de renovatie van bestaande woningen vindt plaats langs de lijnen van het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing (ISV).

Op 1 januari 2005 gaat de tweede periode van het ISV van start.

Gemeenten kunnen op grond van het ISV2 financiële middelen krijgen voor fysieke ingrepen met het oog op de revitalisering van het stedelijk gebied. Het totale budget bedraagt € 1,3 mld. De voornemens op het gebied van de stedelijke vernieuwingsopgave worden vastgelegd in de Meerjaren Ontwikkelingsprogramma's (MOP's). In die MOP's dienen gemeenten op het gebied van wonen aan te geven welke concrete prestaties zij de komende vijf jaar zullen leveren om een betere balans tussen vraag en aanbod te realiseren en hoeveel volledig toegankelijke woningen zij aan de voorraad zullen toevoegen, hetzij door nieuwbouw, hetzij door aanpassing van bestaande woningen.

Deze concept-MOP's zullen getoetst worden aan de opgave zoals die uit eerdere berekeningen zijn gebleken. Indien het beeld ontstaat dat een stad de opgave onvoldoende aanpakt, zal deze stad door VROM aangesproken worden om tot een hogere ambitie te komen. Voor de niet-rechtstreekse gemeenten zal aan de provincies gevraagd worden dezelfde benadering te kiezen. Immers, de opgave per provincie is bekend, waardoor ook een beeld verkregen wordt welk deel van de opgave bij de programma-gemeenten van het ISV2 ligt.

Op basis van de concept-MOP's verwachten wij dit najaar een globaal beeld te kunnen geven van de voornemens op dit punt. Begin 2005 worden op basis van de definitieve MOP's convenanten gesloten met de 30 grote gemeenten en de provincies over de aanpak van de stedelijke vernieuwing in de periode 2005–2009. Het thema toegankelijke woningen is onderdeel van de outputdoelstellingen van het ISV. Dat betekent dat de doelstellingen op dit thema afrekenbaar zijn en dat de gemeente aan het eind van de periode de realisatie van de afgesproken resultaten dient te verantwoorden.

Omdat de woningmarkt en de maatschappelijke problemen niet bij de gemeentegrenzen ophouden is onder meer voor het onderwerp toegankelijke woningen regionale afstemming van de gemeentelijke voornemens gewenst.

Overig Nederland

Uit de tabel met de tentatieve verdeling blijkt dat een belangrijk deel van de opgave buiten de stedelijke regio's moet worden gerealiseerd.

Met de uitvoering van de beleidsvoornemens uit de Nota Ruimte¹ krijgen gemeenten voldoende ruimte om te voorzien in de natuurlijke bevolkingsaanwas. Hiermee worden de mogelijkheden om te bouwen voor ouderen en mensen met een beperking vergroot.

VROM en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) zullen samen in de gemeenten buiten de stedelijke regio's een onderzoek doen om in beeld te krijgen wat de voornaamste belemmeringen zijn om voldoende ouderenhuisvesting te realiseren. Immers, gemeenten zouden de hen geboden ruimte om te bouwen voor eigen aanwas nadrukkelijk ook moeten benutten voor de huisvesting van ouderen en mensen met beper-

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 29 435, nrs. 1–2.

kingen. Ook zal in samenwerking met de provincies in beeld worden gebracht welke activiteiten ter plaatse op het terrein van wonen met zorg worden ondernomen.

Concreet gaat het om de volgende acties:

- VROM en VNG doen samen onderzoek naar mogelijke belemmeringen voor de realisatie van ouderenhuisvesting in gemeenten buiten de stedelijke regio's; indien nodig zullen aanvullende maatregelen worden genomen.
- de provincies wordt gevraagd om de aanvragen van programma-gemeenten in het kader van ISV2 eveneens te bezien op hun effect voor ouderenhuisvesting en zonodig de betrokken gemeente daarop te wijzen;
- Op grond van de inventarisatie van provincies zal actie richting achterblijvende gebieden worden ondernomen.

Woningcorporaties

Op basis van het prestatieveld «wonen en zorg» uit het Besluit beheer sociale huursector (BBSH) zijn woningcorporaties verplicht zich jaarlijks te verantwoorden over hun activiteiten op het gebied van wonen met zorg en welzijn.

Hoewel blijkt dat de corporaties de afgelopen tijd¹ al zeer actief zijn op dit terrein, zal desalniettemin een belangrijk deel van de investeringen in nieuwbouw en herstructurering, zeker ook voor de doelgroepen met beperkingen, van woningcorporaties moeten komen. Voor zover afzonderlijke corporaties financieel onvoldoende armslag hebben voor de noodzakelijke investeringen zullen andere corporaties moeten bijspringen; waar deze «matching» niet vrijwillig tot stand komt, zal de minister van VROM zonodig interveniëren.

Verder speelt hierbij ook het nieuwe huurbeleid een rol: één van de voorwaarden voor een toekomstig ruimer huurbeleid is, dat verhuurders aanzienlijk meer gaan investeren in nieuwbouw en herstructurering. In het op 15 april jl. in het kader van het huurbeleid gesloten covenant Rijk-Aedes heeft de brancheorganisatie van woningcorporaties aangegeven dat corporaties o.a. zullen inzetten op meer aanbod van voor ouderen geschikte woningen en meer aanbod van huizen voor begeleid wonen van kwetsbare groepen.

Na behandeling in de Tweede Kamer van de brief van 4 juni jl. over het huurbeleid² zullen de bestuurlijke afspraken met de koepels van de verhuurders, (corporatiesector én particuliere sector) nader worden geconcretiseerd.

Met name van de corporaties verwachten wij de komende periode derhalve een grotere inzet ten aanzien van de kwantitatieve opgave, met in achtneming van het belang van de betaalbaarheid van woningen voor de lagere inkomensgroepen.

Woningtoewijzing

Op basis van de Huisvestingswet is het mogelijk dat gemeenten in de huisvestingsverordening vastleggen hoe woningen specifiek voor bepaalde doelgroepen, zoals ouderen, bestemd kunnen worden en ook aan deze groep worden toegewezen. Het is dan aan verhuurders om hier een goede uitvoering aan te geven, zodat meer dan nu voor ouderen geschikte woningen (nultredenwoningen) ook daadwerkelijk voor deze doelgroep beschikbaar komen. Immers uit de tentatieve verdeling van de opgave blijkt dat uit de verbeterde woningtoewijzing een derde van de bijdrage aan de oplossing moet komen! Het is dan ook om die reden dat bij de herziening van de Huisvestingswet dit element nog nader bezien zal

¹ Van de 319 voor het jaar 2003 afgesloten prestatieafspraken tussen gemeenten en corporaties bevatten bijna driekwart afspraken over de huisvesting van ouderen. Ruim de helft bevatten afspraken over de huisvesting van gehandicapten. Uit de jaarverslagen van de woningcorporaties over het jaar 2002 valt het volgende op te maken. Het aantal volledig toegankelijke woningen in bezit van corporaties bedraagt 508 000. In 2002 beschikken de corporaties daarnaast over 252 000 ouderenhuisvestingen en woningen voor gehandicapten, terwijl er bijna 14 000 woningen beschikbaar zijn voor de overige bijzondere doelgroepen. Bijna 25% van de corporaties bemiddelt bij arrangementen voor wonen, zorg en dienstverlening.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 27 026, nr. 25.

worden. Wellicht dat een aanscherping van de voorrangspositie van ouderen en gehandicapten in de woonruimteverdeling noodzakelijk zal blijken.

Zorg, welzijn, diensten

Het is van belang dat voldoende extramurale zorg kan worden geleverd, zowel zorg op afspraak als zorg op afroep. Tezamen met andere partijen werkt VWS met succes aan het terugdringen van de wachtlijsten én aan de lange termijnplanning van voldoende beschikbare woon-zorg en dienstenarrangementen.

In 2003 is gestart met 5 pilotregio's die, gefaciliteerd en gestimuleerd door VWS, een samenhangend plan van aanpak voor het totstandkomen van voldoende capaciteit voor verblijf, wonen, zorg en diensten in de regio opstellen. De eerste pilot waar met een door VWS goedgekeurd plan door alle betrokken partijen een convenant is ondertekend, is de Westelijke Mijnstreek in Zuid-Limburg. Hier is men in februari 2004 met de uitvoering van start gegaan. Door monitoring van gegevens van deze pilot en de volgende pilots die van start gaan, wordt kwantitatieve en kwalitatieve informatie verzameld waar andere regio's met dergelijke extramuraliseringsplannen hun voordeel mee kunnen doen. Dit zal ook gebeuren bij de andere regio's waar een convenant wordt getekend. Naast de 5 pilotregio's zijn inmiddels vier aspirant-regio's benoemd. De contacten met de pilotregio's worden onderhouden door de accounthouders van VWS die actief meedenken bij het oplossen van knelpunten. Deze accountfunctie voor pilotregio's zal in de tweede helft van 2004 worden uitgebreid met een aanjaagfunctie voor alle regio's. Experts op onderscheiden terreinen kunnen worden ingezet in regio's met achterblijvende productie voor het helpen wegnemen van knelpunten, informatieverstrekking et cetera.

Voor extramuraliseringsinitiatieven staat sinds 1 januari 2004 de subsidie-regeling «Diensten bij wonen met zorg» open. De realisering van wijkzorgsteunpunten, vooral belangrijk voor het leveren van zorg op afroep, wordt mogelijk gemaakt door de beleidsregel overgangsregeling kapitaallasten extramurale zorgverlening van het College Tarieven Gezondheidszorg (CTG).

Het toekomstperspectief voor langere termijn is neergelegd in de brief van 23 april 2004 over de Wet maatschappelijke ondersteuning.

Met de voorgenomen Wet maatschappelijke ondersteuning worden gemeenten beter in staat gesteld de regierol op het gebied van wonen, zorg en dienstverlening in te vullen. Op deze manier kan de gemeente meer dan nu het geval is de benodigde partijen op lokaal niveau bewegen tot een integraal samenhangend plan om de opgave wonen, zorg en dienstverlening te realiseren.

Bij de implementatie van de Wmo worden ook de geïntegreerde woonzorgklokken betrokken, waarin de informatieverstrekking over AWBZ-zorg, Wmo-diensten en woningen goed op elkaar kan worden afgestemd. Een implementatieplan is in voorbereiding.

Financiering bouwkundige zorginfrastructuur

Een aantal componenten van zorgsteunpunten kan worden gefinancierd op basis van de eerdergenoemde Overgangsregeling kapitaallasten extramurale zorgverlening.

AWBZ-toegelaten zorginstellingen kunnen financiering op basis van deze regeling aanvragen. Deze overgangsregeling die wordt uitgevoerd door het College Tarieven Gezondheidszorg (CTG) is tijdelijk en geldt in prin-

cipe tot 1 januari 2006. Bezien wordt hoe de financiering van zorg-infrastructuur per 1 januari 2006 structureel wordt geregeld.

Subsidieregeling Diensten bij wonen met zorg

Met terugwerkende kracht is per 1 januari 2004 de subsidieregeling Diensten bij wonen met zorg «carebreed» ingevoerd. Deze subsidieregeling is bedoeld voor projecten voor dienstenarrangementen voor mensen met een verblijfsindicatie voor een intramurale instelling, maar die deze verblijfsindicatie niet verzilveren, maar zelfstandig blijven wonen. Het kan hierbij gaan om bijvoorbeeld maaltijdservice, klussendiensten of alarmering. Per zorgkantoor is een bepaald budget beschikbaar voor subsidiëring van deze projecten. Deze subsidieregeling waar in totaal 50 miljoen euro voor beschikbaar is, zal op termijn opgaan in de Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO).

In de hiernavolgende paragrafen beschrijven welke activiteiten VROM en VWS uitvoeren op het gebied van stimuleren en faciliteren en kennis verzamelen en overdragen.

5.1. Stimuleren/faciliteren

a. Innovatieprogramma Wonen en Zorg

Sinds 2000 subsidiëren wij gezamenlijk het Innovatieprogramma Wonen en Zorg (IWZ) dat wordt uitgevoerd door de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV) en het Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn (NIZW).

De afgelopen 4 jaar is veel waardevol werk verricht en zijn diverse nieuwe woonzorgconcepten ontwikkeld in samenwerking met een voorhoede van initiatiefnemers van woonzorgprojecten uit de sector. Voorbeelden hiervan zijn de ontwikkeling van zorgvriendelijke wijken, het kleinschalig wonen voor dementerenden, concepten voor dienstverlening en begeleiding van projecten waarin woontechnologie (domotica) wordt toegepast. Inmiddels richt dit programma zich vooral op het implementeren en verbreden van de vernieuwingen die zijn ontwikkeld en de kennisoverdracht daarvan aan andere (niet-voorhoede) partijen.

Om een aantal activiteiten goed te kunnen afronden hebben wij besloten (de subsidiëring van) dit programma, dat per 1 juli 2004 zou eindigen, te verlengen tot 1 januari 2005.

b. IgLO+project

Het IgLO+project (oorspronkelijk gericht op ouderen, maar sinds 2002 verbreed met de doelgroepen gehandicapten en GGZ) van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) informeert, adviseert, stimuleert en faciliteert gemeenten, teneinde de regierol van gemeenten te versterken bij de integrale aanpak van wonen, zorg en welzijn.

Met behulp van subsidie van VWS en VROM wordt dit project tot 2005 gecontinueerd.

In 2004 worden regionale bijeenkomsten georganiseerd, waarin de deelnemende bestuurders en ambtenaren van gemeenten nader worden geïnformeerd over o.a. de opgave voor wonen met zorg en welzijn in hun regio, de ontwikkelingen m.b.t. de AWBZ en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO).

c. Stimuleringsprijsdiversiteit woonzorgprojecten

Deze prijs is bedoeld ter stimulering van initiatieven van toekomstige bewoners zelf. De prijs zal in 2005 en 2006 worden uitgereikt en bestaat uit

een bedrag van € 15 000, dat mag worden besteed aan de woonvoorziening, woonomgeving of zorgsteunpunten voor de (toekomstige) bewoners.

Indieners van initiatieven zijn lokale ouderenbonden, zelforganisaties, belangenorganisaties dan wel wijk- of buurtverenigingen die in samenwerking met bijvoorbeeld woningcorporaties, zorgaanbieders en gemeenten tot een initiatief zijn gekomen voor woonzorgvoorzieningen.

d. Onderzoek verbetering geschiktheid eengezinswoningen

VROM en VWS hebben, in het verlengde van de brief over de opgave, een financiële bijdrage geleverd aan een onderzoek van Aedes, brancheorganisatie van woningcorporaties, over de mogelijkheden om ook bestaande eengezinswoningen beter geschikt te maken voor bewoning door ouderen. Nagegaan wordt o.a. welke voorzieningen in en rond eengezinswoningen oudere bewoners wenselijk vinden om zelfstandig in hun bestaande eengezinswoning te kunnen blijven wonen en wat de daaraan verbonden kosten zijn.

e. Domotica (woontechnologie)

Domoticatoepassingen op het gebied van veiligheid en zorg kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het langer zelfstandig wonen van mensen met een beperking. De implementatie van domotica lijkt te vertragen. Dit terwijl wij, gelet op de mogelijkheden ervan, veel belang hechten aan grootschalige implementatie van vraaggestuurde concepten van domotica. VWS en VROM verstrekken daarom samen met Aedes en een aantal corporaties een financiële bijdrage aan een project ter bevordering van brede implementatie van domotica voor mensen met een beperking. Zoals aangegeven in onze brief van 15 september 2003 gaat VROM momenteel na of en in hoeverre de norm voor de aanleg van veilige elektrische installaties in woningen (NEN 1010) een belemmerende rol speelt in de toepassing van woontechnologie. Naar verwachting zal hierover in het derde kwartaal van 2004 duidelijkheid bestaan en zullen – indien nodig – in overleg met NEN c.q. de betrokken Normcommissie aanbevelingen worden geformuleerd tot aanpassingen van de norm.

5.2. Kennis verzamelen en overdragen

a. Kennisoverdracht via internet

VROM en VWS hebben een financiële bijdrage geleverd aan de totstandkoming van de internetportal www.wonenzorgwelzijn.nl die bestaande (praktijk)kennis omtrent wonen, zorg en welzijn¹ verder toegankelijk maakt. Het dossier «Wonen, zorg en welzijn» op de VROM-site www.minvrom.nl geeft uitgebreide informatie over de regionale omvang van de opgave en heeft de mogelijkheid om te linken naar andere internetadressen voor goede voorbeelden en regelgeving, zoals www.opkopzorg.nl van VWS. Deze laatste site biedt informatie over de actuele ontwikkelingen m.b.t. de modernisering van de AWBZ en informatie over koplopers op het gebied van regionale lange-termijn planvorming op het gebied van wonen, zorg en dienstverlening en verblijf. Een AWBZ-brede themasite met daarop informatie over de opgave is in voorbereiding.

b. Lokaal/regionaal inzicht in de opgave

Zowel voor het bewustzijn over de forse opgave als voor het daadwerkelijk aanpakken van de opgave is alleen inzicht in de landelijke c.q. provinciale opgavecijfers onvoldoende. VROM en VWS hebben een programma laten ontwikkelen dat enerzijds inzicht geeft in de capaciteit op het terrein

¹ Deze portal is ontwikkeld op initiatief van het Innovatieprogramma Wonen en Zorg (IWZ, programma van SEV en NIZW) en het Aedes-Arcades Kenniscentrum Wonen-Zorg, in samenwerking met de Landelijke Vereniging voor Thuiszorg.

van wonen, welzijn en zorg van dit moment, anderzijds van de opgave tot 2015. Dit programma kan op vrijwel elk gewenst schaalniveau de opgave berekenen en wordt ter beschikking gesteld aan de zorgkantoren. VWS stelt aan alle gemeenten een uitdraai beschikbaar van de huidige capaciteit en opgave. Op verzoek kan deze ook op regionaal niveau worden opgesteld. Deze uitdraaien kunnen worden gebruikt als startdocument of hulpmiddel om tot lokale en regionale afspraken te komen. De opgave per gemeente of per regio is vanaf medio 2004 ook voor andere partijen te raadplegen op www.opkopzorg.nl.

c. Ontmoetingsdag publieke en private partijen

Samen met het universitair platform publiek-private samenwerking organiseren wij in oktober 2004 een ontmoetingsdag over nieuwe vormen van samenwerken in wonen, zorg en dienstverlening. Hierbij gaat het om samenwerking tussen marktpartijen, overheden en non-profitinstellingen. Ter voorbereiding op de discussiedag is een verzoek om inhoudelijke bijdragen over dit thema uitgegaan naar verschillende partijen. De daaruit voortvloeiende voorstellen worden tijdens de ontmoetingsdag in oktober gepresenteerd. Naar aanleiding van deze dag zullen een aantal artikelen en een publicatie verschijnen en wordt bezien of vervolgvactiteiten in dit kader zullen worden georganiseerd.

d. Informatievoorziening particuliere serviceflats

De private sector kent al een groot aantal jaren het concept van de serviceflat. Door het specifieke concept en bouwwijze staat de positie van serviceflats in de huidige woningmarkt echter onder druk. Leegkomende serviceflats zijn moeilijk te verhuren of te verkopen. Herpositionering is veelal noodzakelijk. Het Innovatieprogramma wonen en zorg (IWZ) ondersteunt de eigenaars van serviceflats door – in overleg met de Vereniging van Serviceflats, de Vereniging van Directies van Serviceflats, VROM en VWS – een verkenning uit te voeren naar serviceflats die met succes een transformatie hebben doorgemaakt. Deze informatie, met daarin nuttige leerpunten, zal breed toegankelijk worden gemaakt.

e. Taskforce Handicap en Samenleving.

Op 2 april 2004 is de *Taskforce Handicap en Samenleving* geïnstalleerd. Deze taskforce is voor drie jaar ingesteld en heeft als taak de bewustwording in de Nederlandse samenleving te vergroten ten aanzien van mogelijke belemmeringen die mensen met beperkingen ondervinden en oplossingen hiervoor. De taskforce zal de actieve betrokkenheid van maatschappelijke partners bevorderen bij het realiseren van een toegankelijke samenleving. Middelen hierbij zijn ondermeer: het verzamelen en uitdragen van goede voorbeelden, het organiseren van een maatschappelijk debat en het actief benaderen van sleutelfiguren en sleutelorganisaties.

f. Handreiking wonen en zorg in het buitengebied

Aarzelend worden inmiddels de eerste initiatieven genomen voor woonzorgprojecten in het buitengebied, bijvoorbeeld op boerderijen, landgoederen of door zorginstellingen afgestoten gebouwen. Initiatieven die heel goed aansluiten bij de vraag van specifieke groepen zorgvragers en die bijdragen aan de (re)vitalisering van het platteland. Om initiatieven voor dergelijke projecten te bevorderen, laten VWS en VROM, in samenwerking met LNV, een handreiking ontwikkelen voor initiatiefnemers van projecten «Wonen met zorg of verblijf in het buitengebied».

g. Communicatieplan oudere eigenaar-bewoners

Mede aan de hand van de resultaten van een onderzoek naar de verbetering van de geschiktheid van bestaande eengezinswoningen voor oudere bewoners, dat deze zomer beschikbaar komt (zie ook punt 5.1.d), zullen wij bezien op welke wijze wij de oudere eigenaar-bewoners kunnen informeren over noodzakelijke acties en mogelijkheden om (langer) zelfstandig in hun bestaande eengezinswoning te blijven wonen.

h. Spoorboekje relatie woon/zorg met eerstelijnsgezondheidszorg

Een sterk geïntegreerde eerstelijnsgezondheidszorg in de wijk of buurt ondersteunt mensen om langer in hun eigen omgeving te blijven wonen. De beleidsmatige samenhang tussen wonen en zorg en de specifieke voorzieningen voor de eerstelijnsgezondheidszorg verdient versterking. Het ministerie van VROM en VWS en de Provincie Zuid-Holland zijn hierom voornemens een concrete handleiding (spoorboekje) te laten ontwikkelen. Deze handleiding helpt zorgaanbieders, verzekeraars, gemeenten, patiëntenconsumentenorganisaties en woningcorporaties op lokaal niveau de gewenste samenhang te realiseren.

6. FINANCIËLE BIJDRAGEN VROM EN VWS

Eerder is aangegeven dat de woningbouwafspraken en MOP's ten behoeve van het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing een grote rol zullen spelen in de vergroting van het aanbod van ouderenhuisvesting en nultredenwoningen.

Daarnaast verstrekken VROM en VWS in 2004 gezamenlijk EURO € 750 000, voor een aantal projecten op het terrein van wonen met zorg en welzijn die lokale partijen, al dan niet door tussenkomst van intermediairs, ondersteunen in het realiseren van de opgave. De bijdragen voor de jaren 2005 en 2006 zijn nog niet bekend; deze zullen onderdeel uitmaken van de desbetreffende begrotingsartikelen van beide departementen. Dit hangt samen met de jaarlijkse actualisatie van het actieplan zoals genoemd onder paragraaf 8.

7. MONITOREN EN VERANTWOORDING

7.1. Monitoren doelbereik

Het monitoren van de voortgang van de realisatie van de kwantitatieve opgave wonen en zorg gebeurt door het Rijk. Dit kan aangevuld worden met dieptegegevens vanuit de provincies. De monitoring van het Rijk en de provincies vullen elkaar aan. Het Rijk monitort primair op het niveau van doelbereik: de ontwikkeling van het aanbod van nultredenwoningen en verzorgd wonen, evenals het inlopen van het tekort. Basis hiervoor is het VROM basisonderzoek. De eerste resultaten hiervan met als peiljaar 2006 zullen naar verwachting in 2007 beschikbaar komen en dienen als tussenmeting voor de voortgang van de realisatie van de opgave. Tevens kunnen wij beschikken over voortgangsinformatie via de monitoring door provincies, die met name de ontwikkelingen in de voorbereidende en uitvoerende fase volgen. Daarnaast is het streven om op basis van de GSB-monitor inzicht te verkrijgen in de toename van het aantal volledig toegankelijke woningen in de G 30.

7.2. Jaarlijkse voortgang

VROM monitort jaarlijks het doelbereik bij corporaties. U ontvangt jaarlijks een brief inzake prestaties van woningcorporaties op grond van het Besluit beheer sociale huursector (Bbsh).

Ook het tweejaarlijkse onderzoek naar de nieuwbouw, «Bewoners nieuwe woningen», geeft informatie over de voortgang.

Zoals al eerder opgemerkt zal aan de hand van de verschillende monitorgegevens worden geanalyseerd in welke gebieden de productie wezenlijk achterblijft. Om snel bij te kunnen sturen, is het van groot belang dat tijdig actie wordt ondernomen. Om die reden wordt daarbij uitgegaan van gegevens over de plannen op gemeentelijk niveau. Waar achterstand wordt geconstateerd, zullen de accountmanagers van VROM gerichte actie ondernemen.

Wat betreft bouwkundige zorginfrastructuur gefinancierd op basis van de categorie E en de vierde tender van de Tijdelijke woonzorgstimuleringsregeling zien wij aan de hand van de gereedmeldingen van de projecten hoeveel zorginfrastructuren gerealiseerd zijn. Via onze accountmanagers houden wij de voortgang in de gaten en kunnen wij eventuele knelpunten tijdig opsporen.

Met ingang van 2005 wordt u jaarlijks in mei op de hoogte gesteld van de voortgang van de uitvoering van het actieplan en eventuele nieuwe acties via het jaarverslag over de begroting van VROM. In het jaarverslag over de begroting van VWS worden de specifieke ontwikkelingen m.b.t. zorg en welzijn gemeld.

8. PROCESMATIGE AANPAK

Het Rijksdeel en het sectordeel van dit actieplan worden jaarlijks geactualiseerd.

Er wordt een Klankbordgroep ingesteld, bestaande uit vertegenwoordigers van VWS, VROM, koepels en brancheorganisaties die een bijdrage leveren aan het actieplan. In de Klankbordgroep worden de voortgang en de tussentijdse evaluaties van de activiteiten besproken. De overheid en de koepels/brancheorganisaties die zich aan het actieplan gecommitteerd hebben, zullen elkaar in deze klankbordgroep aanspreken op de voorgenomen acties en de resultaten daarvan.

Op basis van een evaluatie van de activiteiten en resultaten van dit actieplan en naar aanleiding van de uitkomsten uit conferenties, monitoring en signalen uit het veld zullen de komende twee jaar de speerpunten en thema's worden bepaald die met voorrang moeten worden opgepakt. Daarbij zullen nieuwe acties aan het actieplan worden toegevoegd en kunnen andere sectororganisaties zich aansluiten.

Deze procesmatige aanpak biedt de noodzakelijke flexibiliteit om in te spelen op ontwikkelingen in beleid en praktijk rond wonen, zorg en welzijn.

9. TOT SLOT

Het doet ons genoeg dat ons verzoek om medewerking van een aantal landelijke koepels en brancheorganisaties heeft geleid tot enthousiaste bijdragen aan het tot stand komen van dit gezamenlijke actieplan. Dit brede draagvlak en het gedeelde gevoel van urgentie geeft ons het vertrouwen dat met de uitvoering van het actieplan de integrale aanpak

van de opgave voor wonen met zorg en welzijn op korte termijn tot concrete resultaten zal leiden: de realisatie van 255 000 toegankelijke woningen per ultimo 2009, waarvan 99 000 in de categorie verzorgd wonen in zelfstandige woningen.

Hiermee streven wij er tevens naar een stevige basis te leggen voor de uiteindelijke realisatie van de totale kwantitatieve opgave wonen en zorg in 2015.

De Minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
S. M. Dekker

De Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,
C. I. J. M. Ross-van Dorp

SECTORDEEL ACTIEPLAN WONEN EN ZORG 2004 T/M 2006

Interprovinciaal Overleg (IPO)
Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)
Aedes (brancheorganisatie van woningcorporaties)
Arcares (landelijk koepel van zorginstellingen)
Landelijke Vereniging Thuiszorg (LVT)
Maatschappelijke Ondernemersgroep (MOgroep)
Zorgverzekeraars Nederland (ZN)
GGZ-Nederland
Coördinatieorgaan Samenwerkende Ouderenorganisaties (CSO)
Nederlandse Woonbond
Landelijke Organisatie Cliëntenraden (LOC)
Chronisch zieken en gehandicaptenraad (CG-raad)
Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN)

Inleiding

Deze bijlage betreft het «sectordeel» van het actieplan wonen, zorg en welzijn. Hierin is aangegeven welke inspanningen de verschillende landelijke koepels/brancheorganisaties concreet zullen leveren om de urgentie van de opgave bij de leden onder de aandacht te brengen én deze leden te faciliteren om op lokaal niveau een bijdrage te leveren aan de realisering ervan.

Daarbij gaat het primair om het beïnvloeden en faciliteren van de regionale of lokale achterban door middel van informatie, overtuiging, het aanbieden van instrumenten, voorbeelden enzovoort. Het zijn immers niet de landelijke koepels/brancheorganisaties zelf die woningen bouwen, die de lokale politiek over de opgave aanspreken of die zorg leveren.

De acties van de verschillende koepels/brancheorganisaties zijn gerangschikt per thema. Enkele zijn niet in een thema in te delen en zijn gerangschikt onder het kopje «algemeen». Een deel van de activiteiten is eenmalig, andere activiteiten lopen door gedurende de gehele periode van het actieplan. Duur en periode zijn vermeld achter de desbetreffende activiteit.

Sommige activiteiten worden (mede)gefinancierd door VROM en VWS. In dat geval valt de subsidie binnen de financiële paragraaf van het Rijksdeel van het actieplan en de inhoud van de activiteit in dit sectordeel. Evenals het Rijksdeel zal ook het sectordeel van het actieplan eenmaal per jaar geactualiseerd worden.

Algemeen

Aedes, Arcares, LVT en MOgroep

- De brancheorganisaties Aedes, Arcares, LVT en MOgroep zetten de verschillende elementen van de eind 2003 afgeronde Project!mpuls voor wonen met zorg en welzijn voort. Het gaat hierbij om gezamenlijke belangenbehartiging (omzetten van knelpunten in !mpulspunten) via het Directienetwerk, kennisoverdracht en het bevorderen van netwerkvorming van de leden onderling en van leden met andere organisaties, zoals consumentenorganisaties, overheden en zorgverzekeraars.
- De Project!mpulspartners houden periodiek afstemmingsoverleg rond kennisoverdracht en netwerkvorming met de Ministeries van VROM en VWS, IPO, VNG en Zorgverzekeraars Nederland.

- Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg biedt een website met actuele berichten en achtergrondinformatie op het brede werkteerrein van wonen, welzijn en zorg, organiseert lezingen en workshops, initieert innovatiegericht praktisch onderzoek en verzorgt voor de leden van Aedes, Arcares en LVT een helpdesk.
- LVT en MOgroep nemen als kennispartner deel aan de werkzaamheden van het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg. Ook andere organisaties (RIBW's, Vereniging van Gehandicaptenorganisaties Nederland VGN en GGZ-Nederland) zijn uitgenodigd om als kennispartners op projectbasis te participeren in het Kenniscentrum.
- Het Kenniscentrum zet samen met de kennispartners MOgroep en LVT de succesvolle serie Project!impulsbijeenkomsten voort met praktijkgerichte kennisoverdracht. De bijeenkomsten trokken tot nu toe bijna 4 000 deelnemers, voornamelijk van leden van de vier brancheorganisaties, gemeenten en zorgverzekeraars. De Ministeries van VROM en VWS dragen financieel bij aan de bijeenkomsten, waardoor de toegang voor zorg- en welzijnsorganisaties laagdrempelig blijft.

IPO:

Maakt een overzicht van provinciaal beleid wonen, zorg en welzijn (inclusief subsidiebedragen) per provincie

VNG:

VNG en VROM doen samen onderzoek naar mogelijke belemmeringen voor de realisatie van ouderenhuisvesting in gemeenten buiten de stedelijke regio's.

VGN:

In verband met het creëren van voorwaarden t.a.v. woningbouw (bijv. op het terrein van de Ruimtelijke Ordening) treedt de VGN in overleg met de VNG en met AEDES. Daartoe zullen in 2004 initiatieven worden genomen.

Woonbond:

Continueert het aanbod van informatie en cursussen over wonen, zorg en welzijn, middels (regionale) symposia, workshops en de bladen voor de achterban van de Woonbond

Nieuwbouw/Verbouw

Dit thema gaat over de kern van de kwantitatieve opgave, de opgave nultredenwoningen en verzorgd wonen. Deze opgave kan gerealiseerd worden in de nieuwbouw- en verbouw van de bestaande voorraad. Onder het kopje nieuwbouw/verbouw vallen ook activiteiten die betrekking hebben op de woonomgeving. Hiervoor worden de volgende activiteiten uitgevoerd.

Aedes, Arcares, LVT en MOgroep

- De Project!impulspartners Aedes, Arcares, LVT en MOgroep blijven hun leden ondersteunen en faciliteren bij het realiseren van hun aandeel in de opgave voor 2015. Aedes monitort bij haar leden de voortgang van nieuwbouw en verbouw van woningen voor ouderen en andere doelgroepen van wonen, welzijn en zorg.
- Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg is opdrachtgever voor een onderzoek naar de geschiktheid van eengezinswoningen voor ouderen en mensen met een handicap. Het onderzoek is opgezet omdat veel ouderen in hun laagbouwwooning willen blijven wonen. Het onderzoek geeft antwoord op de vraag aan welke eisen eengezinswoningen volgens oudere bewoners zelf moeten voldoen om hen in staat te stellen langer zelfstandig in hun huidige woning te blijven wonen.

Nadrukkelijk komt ook de mogelijkheid aan bod om in de woningen zorg te verlenen, mede in het licht van ARBO-regelgeving. Resultaten van het onderzoek zijn een checklist voor het beoordelen van de geschiktheid en richtlijnen voor het verbeteren (opplussen) van bestaande eengezinswoningen. Subsiënten zijn de Ministeries van VROM, VWS en Sociale Zaken, de provincie Zeeland, de Zeeuwse woningcorporaties en het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg. Afronding najaar 2004.

- Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg organiseert samen met LVT en MOgroep inleidingen en workshops over de kwantitatieve opgave voor wonen, zorg en welzijn, levensloopbestendig bouwen en het realiseren van kleinschalige woonvormen voor dementerenden, verstandelijk gehandicapten en (ex-)psychiatrische patiënten. De bijeenkomsten worden georganiseerd in voorjaar en najaar 2004 en in 2005 voortgezet.

Arcares

Arcares ondersteunt haar leden in het realiseren van de nieuwbouw- en verbouwoopgave. Daarbij wordt een transformatie beoogd van een deel van de intramurale verzorgingshuiscapaciteit naar extramuraal capaciteit, onder gelijktijdige ombouw naar (kleinschalige) verpleegunits voor dementerenden. Deze transformatie wordt becijferd en van randvoorwaarden voorzien in het Arcares Investeringsplan Wonen en Zorg 2004–2015.

LVT, Aedes en Arcares:

De LVT, Aedes en Arcares ontwikkelen eisen waaraan woningen moeten voldoen om (chronisch) zieke bewoners goed te kunnen laten functioneren en zorgverleners in staat te stellen adequate zorg te verlenen. Daartoe entameren de organisaties een onderzoek om vast te stellen welke eisen moderne hulpmiddelen stellen aan ruimte en voorzieningen in zorgwoningen. Het beschikbare materiaal bleek gedateerd of tegenstrijdig. Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten doen Aedes en LVT aanbevelingen voor de eventuele aanpassing van regelgeving (Bouwbesluit) en aanvullingen in veelgebruikte handboeken voor levensloopbestendige woningen (Handboek WoonKeur en Handboek Opplussen/verbeteren bestaande voorraad).

Aedes, Federatie Opvang, SEV:

Aedes heeft samen met de Federatie Opvang en de Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting het initiatief genomen voor een project om de doorstroming uit de opvang te bevorderen. Bij het project zijn ook gemeenten en RIBW's betrokken.

Aedes, Arcares en Stichting Alzheimer Nederland

Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg coördineert een initiatief van Aedes en Arcares tezamen met de stichting Alzheimer Nederland om het bouwen van kleinschalige woonvormen voor mensen met dementie te stimuleren.

Aedes en RIBW Alliantie:

Aedes en haar leden werken samen met de RIBW's (Regionale Instelling voor Beschermd Wonen) aan het realiseren van 4 000 tot 6 000 woningen en wooneenheden voor bewoners met een psychiatrische achtergrond. De capaciteit van de kleinschalige woonvormen van RIBW's verdubbelt hierdoor.

Ontwikkelen gezamenlijk een referentiekader voor de planning van zorg-
bouw en wonen met zorg. Hierbij gaat het om instellingen voor verblijf en
zelfstandige woningen al dan niet in geclusterde setting.

CG-raad:

De CG-raad stimuleert en activeert zijn achterban (lid- en aangesloten
organisaties en hun afdelingen inclusief lokale platforms gehandicapten-
beleid) om een aantal activiteiten te ontplooiën om een groter aantal
toegankelijke woningen en een toegankelijker woonomgeving te bevor-
deren. Dit doen zij door:

- Inventariseren van de lokale behoefte bij chronisch zieken en gehandi-
capten én het agenderen van deze behoeften bij lokale beslissers.
- CG-raad stimuleert en voert een actieve lobby opdat nieuwbouw
volgens de eisen van Woonkeur plaatsvindt. Dat meer bestaande
woningen het label opplussen kunnen ontvangen is eveneens onder-
deel hiervan.
- De doelgroep chronisch zieken en ouderen middels de
«gehandicaptenpers» informeren over de kwantitatieve opgave voor
wonen, zorg en welzijn alsmede de beschikbare instrumenten daartoe
(vb. Woonkeur, opplussen) Ook aandacht voor toegankelijkheid van de
woonomgeving middels publicaties als het handboek voor toeganke-
lijkheid en CROW-uitgaven.

CSO:

De landelijke ouderenbonden *stimuleren* hun achterban (regionale of
lokale afdelingen van ouderenbonden) om o.m. de volgende activiteiten te
ontplooiën ter bevordering van de totstandkoming van voldoende
geschikte woningen en een geschikte woonomgeving voor ouderen.

Dit doen zij door:

- het inventariseren van de lokale behoeften bij ouderen en het agen-
deren van deze behoeften bij lokale beslissers (gemeenten, corporaties
e.d.). Hieronder valt het agenderen dat nieuwbouw volgens Woonkeur
dient te geschieden en dat (meer) woningen worden opgeplust; dit bij
voorkeur in samenwerking met lokale huurderscommissies of lokale
consumentenorganisaties en gebruik makend van in de praktijk goed
gebleken methodieken (o.m. «ouderenproof», methodiek van Stichting
Samenwerkingsorgaan Belangenbehartiging Ouderen Zuid-Holland)
- het beïnvloeden van de regionale of lokale besluitvorming op gebied
van ruimtelijke ordening t.b.v. de opgave voor wonen, zorg en welzijn.
- het informeren van individuele ouderen over woonkeur, woning-
aanpassingen, het nut van tijdig opplussen en over de mogelijkheden
die hiervoor bestaan bij o.a. renovatie; gebruik makend van bestaande
hulpmiddelen hierbij (woonadviezen, woontoets/toolkit).

De landelijke ouderenbonden *informeren en faciliteren* hun achterban
met om ondermeer:

- informatie over voorbeeldprojecten, w.o. geclusterde woonvormen
m.b.t. wonen, zorg en welzijn, regelgeving, standaarden, woonkeur en
opplussen (doorlopend)
- het ter beschikking stellen en promoten van in de praktijk goed
gebleken methodieken en standaarden (doorlopend)
- een training belangenbehartiging

IPO:

- Onderzoekt of kaderstelling op provinciaal niveau een zinvolle bijdrage
aan de opgave kan leveren. Als dit het geval is, dan zal hier uitvoering
aan worden gegeven.
- Zet in samenspraak met VROM en VWS een monitor op die inzicht

geeft in de plannen voor nulredenwoningen, verzorgd wonen en zorgsteunpunten. Het IPO draagt daarnaast zorg voor de uitvoering van deze monitor (2004 t/m 2006). Deze monitor geeft inzicht in de regio's waar nog onvoldoende plannen zijn opgesteld, zodat gerichte actie kan worden ondernomen.

VGN:

- Naar aanleiding van het onderzoek naar de kwaliteit van de gebouwen (2003) in de gehandicaptenzorg, uitgevoerd door Bouwcollege en VGN, stimuleert de VGN de lidinstellingen tot bouwinitiatieven. De initiatieven hebben betrekking op zowel instellingsgebouwen als op deconcentratie vanuit de hoofdlocatie, bouwen in de stadswijken.
- De VGN stelt in 2004 een handreiking samen voor instellingen in de gehandicaptenzorg met betrekking tot de implicaties van de WMO voor de zorginstellingen in de sector. Daarin worden instellingen gestimuleerd om meerjarenplannen met woningcorporaties te maken op het gebied van huisvesting.

Woonbond:

Stimuleert de lidorganisaties om bijzondere aandacht te schenken aan het beleidsveld wonen en zorg en daar concrete activiteiten op te ontwikkelen. De Woonbond en het Woonbond Kennis- en Adviescentrum (WKA) bieden lokale huurdersorganisaties ondersteuning en advisering aan bij:

- de actieve belangenbehartiging van op het terrein van wonen, zorg en welzijn bij gemeenten en corporaties.
- beleidsbeïnvloeding richting corporaties, zorginstellingen en gemeenten op het terrein van wonen en zorg met specifieke aandacht voor de beschikbaarheid, betaalbaarheid van en keuzevrijheid met betrekking tot geschikte woningen en bijbehorende zorg- en dienstverlening.

Zorgsteunpunten

Om aan de opgave voor het verzorgd wonen te kunnen voldoen is het noodzakelijk dat er voldoende bouwkundige zorginfrastructuur gerealiseerd wordt. Van hieruit kan zorg en welzijn geleverd worden aan mensen in hun eigen woning. Onder de definitie zorgsteunpunt zijn diverse verschijningsvormen voorstelbaar. De nadruk kan liggen op een wijksteunpunt, een zorgsteunpunt of een dienstencentrum. Om de totstandkoming hiervan te stimuleren worden de volgende activiteiten uitgevoerd.

Aedes, Arcares, LVT en MOgroep:

Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg organiseert samen met de kennispartners LVT en MO-groep Project!mpulsbijeenkomsten met inleidingen en workshops over woonzorgzones, woonzorgcomplexen en opwaarderen (verbeteren van bestaande woningen in combinatie met met zorg- en welzijnsvoorzieningen).

Bouwcollege en ZN:

Maken een definitie van zorgsteunpunten en maken kengetallen met kosten en normen voor spreiding van deze zorgsteunpunten. Dit om het gebruik van gebouwelijke voorzieningen voor zorg en diensten op gebiedsniveau te optimaliseren.

Woonruimteverdeling

In de praktijk komt het voor dat geschikte woningen niet altijd worden toegewezen aan de doelgroep die daaraan behoefte heeft. Om deze matching van aanbod en vraag te bevorderen, worden de volgende activiteiten uitgevoerd.

CG-raad:

Bevordert dat informatie over woningaanbod (o.m. de internetsite Funda) tevens informatie bevat over de toegankelijkheid van woningen.

CSO:

De landelijke ouderenbonden *informer*en hun achterban en individuele ouderen over woningtoewijzingssystemen en de voor- en nadelen hiervan.

Woonbond:

Ondersteunt/adviseert lidorganisaties over het woonruimteverdelings- en woningtoewijzingsbeleid van corporaties en gemeenten, gericht op vergroting van de slaagkansen van woningzoekenden met een zorg-behoefte.

Zorg en welzijn

De urgentie m.b.t. het realiseren van de kwantitatieve opgave van de woningen en bijbehorende zorgsteunpunten is hoog, maar het is tevens van essentieel belang dat hierbij ook de benodigde zorg en welzijnsvoorzieningen beschikbaar zijn. Om deze opgaven op elkaar aan te laten sluiten worden de volgende activiteiten uitgevoerd.

Aedes, Arcares, LVT en MOgroep:

Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg organiseert samen met de kennispartners LVT en MO-groep Project!impulsbijeenkomsten met inleidingen en workshops over de praktische mogelijkheden en initiatieven op het gebied van de maatschappelijke ondersteuning in de brede praktijk van de samenwerking bij het combineren van wonen, welzijn en zorg.

CSO:

De landelijke ouderenbonden *informer*en hun achterban en individuele ouderen over de mogelijkheden van alarmering.

LOC en Woonbond:

Maken voorbeeldovereenkomsten voor servicekosten die bewoners van woonzorgcomplexen moeten betalen die zorggerelateerd zijn.

MOgroep:

De MOgroep komt, in samenwerking met het NIZW, met een voorzet voor de kwantificering van de vraag naar welzijnsvoorzieningen in menskracht en kosten.

Technologische vernieuwing

Bij het realiseren van de kwantitatieve opgave zorg en welzijn kan technologische vernieuwing ondersteunend zijn. Woningen kunnen mede door toepassing van domotica-faciliteiten geschikt gemaakt worden voor het (langer) zelfstandig wonen. Om de technologische vernieuwing in de woning én bij het realiseren van de opgave zorg en welzijn te bevorderen worden de volgende activiteiten uitgevoerd.

Aedes, Arcares, LVT en MOgroep:

Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg organiseert samen met de kennispartners LVT en MO-groep Project!impulsbijeenkomsten met inleidingen en workshops over domotica en alarmering.

Aedes:

Aedes en enkele woningcorporaties leveren samen met VWS en VROM

een financiële en inhoudelijke bijdrage aan een project ter bevordering van brede implementatie van domotica voor mensen met een beperking.

Lokaal onderzoek

Voor de planning van geschikte woningen en bijbehorende zorgsteunpunten is het van groot belang dat bekend is wat de «woonzorgvraag» in de betreffende gemeente of regio is. Om inzicht in deze behoefte te bevorderen wordt de volgende actie ondernomen.

Aedes, Arcares, LVT en MOgroep:

Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg organiseert samen met de kennispartners LVT en MO-groep Project!impulsbijeenkomsten workshops over de wijze waarop landelijke cijfers over de opgave voor wonen, zorg en welzijn kunnen worden vertaald naar de lokale situatie

CSO:

De landelijke ouderenbonden *stimuleren* hun achterban lokaal te inventariseren aan welke woonzorgvoorzieningen ouderen behoefte hebben en het resultaat in te brengen in overleggen met lokale partijen, vb. via ouderenproof.

CG-raad:

Zoekt aansluiting bij voorgaand initiatief van het CSO en zal de eigen achterban stimuleren lokaal de behoefte aan voorzieningen specifiek voor gehandicapten en chronisch zieken qua behoefte te inventariseren en resultaten bij verantwoordelijken in te brengen.

Woonbond

Stimuleert achterban om lokaal te inventariseren aan welke woonzorgvoorzieningen ouderen behoefte hebben en het resultaat in te brengen in overleggen met lokale partijen.

Lokale samenwerking

Om aan de opgave op lokaal niveau te kunnen voldoen is het van essentieel belang dat de betrokken partijen uit de verschillende sectoren samenwerken om tot een integraal aanbod wonen, zorg en welzijn/dienstverlening te komen. Uit de slotenquête van de Project!impuls voor wonen met zorg en welzijn bleek dat de samenwerking tussen woningcorporaties en zorg en welzijnsorganisaties sinds 2001 sterk is toegenomen. Meer dan 90 procent van de zorg- en welzijnsorganisaties werkt inmiddels samen met woningcorporaties. In 2001 werkte 67 procent van de woningcorporaties samen met verzorgingshuizen. In Project!impulsverband steeg die samenwerking naar 81 procent in 2003. De samenwerking met verpleeghuizen ging in dezelfde periode van 44 procent naar 59 procent. De samenwerking tussen corporaties en thuiszorgorganisaties ging van 43 procent naar 74 procent. De samenwerking van corporaties met welzijnsorganisaties voor ouderen verdubbelde zelfs bijna, van 40% in 2001 naar 77% nu.

Om de integrale samenwerking verder te stimuleren worden de volgende acties uitgevoerd.

Aedes, Arcares, LVT en MOgroep:

Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg organiseert samen met de kennispartners LVT en MO-groep Project!impulsbijeenkomsten met inleidingen en workshops over succesvolle voorbeelden van lokale samenwerking tussen woningcorporaties, zorg- en welzijnsorganisaties en gemeenten.

Aedes en Arcares:

Het Aedes-Arcares Kenniscentrum Wonen-Zorg voert drie pilots uit (in Helden, Noord-Holland Noord en de stad Groningen) waarin hulpmiddelen en instrumenten worden ontwikkeld voor het maken van regionale investeringsplannen met een combinatie van het aanbod van wonen en zorg (governance) en de optimalisering van de waardeontwikkeling van onroerend goed (value).

LOC en Woonbond:

Het LOC en de Woonbond zijn gestart met samenwerking gericht op een effectieve belangenbehartiging van huurders/bewoners van «woonzorgwoningen» van corporaties en zorginstellingen en zullen dit continueren. In dit kader wordt een handreiking ontwikkeld die gebruikt kan worden voor beïnvloeding door cliëntenraden van zorginstellingen die betrokken zijn bij woonzorgprojecten op lokaal/regionaal niveau.

VNG:

Medegefinancierd door VROM en VWS voert de VNG het project IGLO+ uit. Dit project beoogt te stimuleren dat gemeenten actief de regierol oppakken bij de integrale aanpak van de opgave en samenwerking van de betrokken partijen uit de sectoren wonen, zorg en welzijn op lokaal niveau. Dit gebeurt o.a. door middel van publicaties en bijeenkomsten. IGLO+ heeft in 2004 in workshops en publicaties tips en voorbeelden aan gemeenten gegeven.

Woonbond:

De woonbond stimuleert zijn leden om in overleg te treden met lokale belangen cliëntenorganisaties op het terrein van zorg en welzijn en de lokale afdelingen van ouderen- en gehandicaptenorganisaties, opdat voorwaarden worden gecreëerd voor een meer integrale belangenbehartiging.